

ספר

אהל דוד יעקב

מספר תוכן

פנינים אחדים בדברי תורה שנאמרו ונשמעו
מהרבני המופלג בתורה וי"ש, הנגיד הנכבד
מוקיר רבנן ותלמידיהון מוקירי ירושלים ת"ו
מוה"ר דוד יעקב פרידמן זכרו לברכה

חתן הרב הגאון הגדול, החסיד המפורסם
מוה"ר ברוך גרינפלד זצ"ל בעל „אהל ברוך”

יוצא לאור ע"י זוגתו תחי'

אהל דוד יעקב

דברי תורה הנדפסים, בקונטרס הנוכחי בשם „אהל דוד יעקב“, נאמרו או נשמעו מפי הרבני המופלג בתוי"ש, הנגיד מוקיר רבנן מיקירי ירושלים, המנוח מוה"ר דוד יעקב פרידמן ע"ה חתן הגה"צ החסיד כקש"ת מוה"ר ברוך גרינפעלד זצ"ל, נלב"ע ביום שבת קודש פרשת קורח, שנת תשל"ה, ועלתה נשמתו בקדושה וטהרה בתוך בית המדרש „מגן אברהם" עת עסקו בתורה בצוותא עם מגין לומדי תורה, כרע נפל על הגמרא הקדושה „בבא מציעא", וקרוב לעת תפלת מנחה היה, כאשר קראו בפרשת חוקת, ונתקיים בו הכתוב שם „זאת התורה אדם כי ימות באהל", ודרשו רז"ל (ברכות ס"ג ע"ב): „אמר ריש לקיש אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה", ולמחרת היום הובל לקבורה לארצנו הקדושה ומנ"כ בעיר הקודש ירושלים תובב"א. כדי לדובב שפתותיו בקבר, כמאמרם ז"ל (יבמות צ"ו ע"ב) אגורה באהלך עולמים, עיי"ש, אמרנו להדפיס כמה גרגרים ופנינים יקרים אמרי תורה שאמר המנוח במשך שבועות האחרונים לימי חייו, ויהי' בזה הצבת ציון לזכרון נשמתו הטהורה.

א.

ארורה האדמה בעבורך (בראשית ג, יז).

מהו הלשון „בעבורך". אלא כידוע נתקללה האדמה משום ששינתה ולא עשתה כציווי ה' והוציאה עץ עושה פרי ולא העץ פרי (עיין רש"י בראשית א יא). וקושיית המפרשים ידועה, מדוע באמת שינתה האדמה (עיין שפתי חכמים שמביא קושיית המהרש"ל ותירוצו). אבל אפשר לומר שהפסוק מדבר אל אדם, כי מה ששינתה האדמה ולא עשתה כציווי

השי"ת היה „בעבורך“, פירוש בשבילך ולמובנתך, שאם תחטא ה"ו וב"ד של מעלה ישאלו למה שינית ולא עשית כציווי ה', יהיה לך פתחון פה להתנצל כי היות ומן האדמה לוקחת א"כ טבעיות האדמה עלי, וגבר בי החומר. ולפי זה אפשר לפרש ג"כ פסוק (בפרשת האזינו) „וכפר אדמתו עמו“, ר"ל האדמה מכפרת על עמו. והבן.

ב.

ועשית עמדי חסד ואמת (בראשית מז כט).
כתב רש"י ז"ל: „חסד שעושים עם המתים הוא חסד של אמת שאינו מצפה לתשלום גמול“. להסביר מהו הענין „אינו מצפה“, הלא יכול היה לומר „אינו מחכה“ או לשון אחר. אלא מצינו ביעקב שיוסף בנו טיפל בו לאחר פטירתו, וגמולו לזה היה שאח"כ משה רבינו טיפל בעצמות יוסף, ואם כי זה תשלום גמול וכבוד לאדם אבל אף אדם אינו מצפה לתשלום גמול כזה, „אינו מצפה“ דייקא, וד"ל.

ג.

וימררו את חייהם בעבודה קשה (שמות א, יד).
מובא בספר קול אליהו להגר"א זצ"ל על פסוק „וימררו את חייהם בעבודה קשה“ וגו', וזה לשונו: הנה הנגינות של התיבות „וימררו את חייהם“ עם קדמא ואזלא, יש לומר דבא לרמוז מה שאמרו חז"ל מפני מה לא היו ישראל במצרים רק רד"ו שנים הא הגזירה היתה ארבע מאות שנה, אלא משום דקושי השיעבוד השלים הזמן, וזהו שמרמו קדמא ואזלא, ר"ל שקדמו ואזלו קודם הזמן הקבוע, ע"י „וימררו את חייהם“ בקושי השיעבוד עי"ז הקדימו לצאת קודם הזמן, וזהו קדמא ואזלא ממצרים, עכ"ל. ואפשר להוסיף לדבריו עוד רמז נכון על מספר השנים שהקדימו לצאת ממצרים שהיה כידוע כמנין קץ, כי התיבות עצמן „קדמא ואזלא“ בגימטרי' „קץ“ בדקדוק, רמז שהקדימו ואזלו ממצרים כמנין קץ.

ד.

הוא היה אומר, אם אין אני לי מי לי וכשאני לעצמי מה אני. (אבות פ"א).
אפשר לפרש אם אין ה"אני" שלי, פירוש, איני מחשיב את עצמי, אלא הכל לשם ה', אז „מי לי“, כידוע הקב"ה נקרא „מי“, הוא „לי“,

וכמו שמצינו בחטא העגל שמשח רבינו משבח את שבט לוי שלא החשיבו את עצמם אלא הכל עשו לשם ה', האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו (זאת הברכה) עיין רש"י כשחטאו בעגל ואמרתי מי לה' אלי וכו', "וכשאני לעצמי", פירוש, ואם יש בי את ה"אני" לעצמי, החרגש של העצמי, אז "מה אני", אהיה נחשב למה, בבחינת, "ונחנו מה".

ה.

ארבע מדות באדם, האומר שלי שלך ושלי ע"ה, שלי שלי שלך זו מדה בינונית, ויש אומרים זו מדת סדום. (אבות פ"ה). ויש לשאול למה לפי היש אומרים זו מדת סדום. ואמר (אולי בשם סבו) כי הכוונה היא, אם אדם אחד אומר כך זו באמת מדה בינונית, ומדובר כאן על אדם אחד כלשון מאמר זה ארבע מדות, "באדם" האומר וכו', אבל "ויש אומרים", פירוש אם יש רבים שאומרים כך (אומרים לשון רבים), אז זו מדת סדום, וד"ל.

ו.

טעם למנהג שאוכלים מאכלי חלב בחג השבועות.

אפ"ל כי כתב הרמ"א בש"ע (הלכות יום הכפורים) במדר סעודה המפסקת, וז"ל, "וכן אין לאכול מאכלי חלב שמרבים זרע", ע"כ. והיות ובמתן תורה חלה עליהם מצות פרישה, להיות מובדלים מאשה ג' ימים לכן לא אכלו מאכלי חלב, ומיד לאחר מתן תורה אמר ה' למשה: "לך אמור להם שובו לכם לאהליכם" (ואתחנן ה'), שהותר להם תשמיש (עיין שבת פז.), ועיין יונתן בן עוזיאל, ושפיר אכלו כבר מאכלי חלב, וד"ל.

ז.

טעם למה אנו קוראים לחג השבועות, "מתן תורה", והתורה קוראת אותו "בכורי מעשיך" (משפטים), "בכורי קציר חטים" (כי תשא). ואפשר לומר לפי מש"כ בעל "קדושת לוי" מברדיטשוב זי"ע בפרשת בא, בפסוק ואמרתם זבח פסח הוא לה', וזה לשונו: והנה יש להבין שאנו קורין את יו"ט המכונה בתורה בשם, "חג המצות" אנו קורין אותו "פסח", הלא בכל התורה נקרא יו"ט זה, "חג המצות", אלא משום דכתיב "אני לדודי ודודי לי", היינו שאנו מספרים שבחו של הקב"ח והקב"ה

מספר שבח של ישראל, וכן הוא שאנו מניחין תפילין וכתוב בהן שבח של הקב"ה והקב"ה מניח תפילין שכתוב בהן שבח ישראל, והנה חג המצות נקרא על שבח ישראל, ועיין ברש"י על פסוק ויאפו את הבצק וכו' עוגות מצות וכו', וגם צדה לא עשו להם, ועיין ברש"י מגיד שבחן של ישראל ולזה בתורה נקרא יו"ט זה בשם חג המצות, כביכול השי"ת מספר שבחן של ישראל ואנו קורין היו"ט בשם פסח על שם שבח השי"ת ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל, עכ"ל.

לפי זה אפ"ל, גם כאן התורה קוראת את חג השבועות בכורי קציר חטים שהם שתי הלחם, ובלחם זה דוקא אמרה תורה חמץ תאפינה (אמור כג, יז), כי כל המנחות באות מצה (עיין מנחות נב: ורמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות פרק יב), ועיין רמב"ן בפסוק הנ"ל למה בשתי הלחם צוה הכתוב שתהיינה חמץ לפי שהם תודה וקרבן התודה יבא על לחם חמץ עיין שם. ולענ"ד נראה לי לומר למה דוקא בשתי הלחם אמרה תורה חמץ תאפינה, כי כידוע חמץ הוא רמוז ליצר הרע, ומובא בחז"ל: א"ר נחמיה בשעה ששמעו ישראל לא יהיה לך אלהים אחרים על פני נעקר יצה"ר מלבם, אבל אח"כ כאשר אמרו למשה „דבר אתה עמנו ונשמעה" ומה תועלת לנו באהבת הקב"ה אלינו אם נמות כשנשמע קולו, אז חזר יצה"ר למקומו.

ולפי ביאור זה א"ש, דישראל קבלו את היצה"ר בחג השבועות, ולכן הקב"ה קורא את החג בכורי קציר חטים שתי הלחם המסמלים את יצה"ר ובו אנו עובדים את ה' בכל לבבך בשני יצריך, והעיקר שכר שיש לנו הוא רק ע"י שיש בנו יצה"ר (עיין בראשית רבה פרשה ט) והנה טוב מאד זה יצר הרע (עיין שם), ובזה הקב"ה משבח את ישראל, ואנו משבחים את הקב"ה שנתן לנו התורה שהיא תבלין נגד היצה"ר (כמובא בקדושין ל:) בראתי יצה"ר ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו וכו', לכן אנו קוראים את החג זמן מתן תורתנו שהוא שבח להקב"ה.

ח.

בכו תבכה בלילה ודמעתה על לחיה (איכה א, ב).

מובא במדרש איכה רבתי על פסוק זה: בשעה שנכנסו שונאים לבית המקדש תפשו את הבחורים וכפתו ידיהן לאחוריהן והיו בוכין,

והיו הדמעות יורדות על לחיהן ולא היו יכולין לקנחן ונושרות (ונושכות) על לחיהם כצרבת השחין.

ואפשר לפרש עוד למה ודמעתה על לחיה, עפ"י הגמרא (ברכות לב: ב"מ נמ.): א"ר אלעזר מיום שנחרב ביהמ"ק ננעלו שערי תפלה שנאמר וכו' ואע"פ ששערי תפלה ננעלו שערי דמעות לא ננעלו. הרי רואים מכאן שדמעות תמיד עולות, ועל זה מקונן ירמיהו ואומר: שכאן נשאר הדמעות למטה, על לחיה דייקא, ולא עלו.

מ.

אמרו עליו על רבי יהודה בר אילעי שהיה נוטל בר של הדם ומרקד לפני הכלה ואומר כלה נאה וחסודה, רב שמואל בר רב יצחק מרקד אתלת (שלש בדין, רש"י). (כתובות י"ז ע"א).

ויש להבין למה רקדו דוקא עם הדם. ואפשר לומר לפי הגמרא (נדה ל"א ע"א) שלשה שותפין יש באדם, הקב"ה ואביו ואמו, ולכן רקדו בהדם שהוא משולם רמז לשלשה שותפין, וגם רב שמואל היה מרקד אתלת, והבן.

י.

אמר בשם זקיננו הרבני המופלג והנגיד מיקירי ירושלים מוהר"ר מרדכי פרידמן ז"ל: מהו ענין קביעת מקום לתפלה ששבחו חז"ל באמרם „כל הקובע מקום לתפלתו אלקי אברהם בעזרו" (ברכות ו' ע"ב), וכן כל הקובע מקום לתפלתו אויביו נופלים תחתיו (שם ז' ע"ב). וכיאר, דכמו מים היורדים ומטפטפים על מקום אחד בקביעות נוקבים חור אפילו באבן הקשה, כמו שנאמר אבנים שחקו מים (איוב יד יט), כן ענין קביעות מקום אחד בתפלה בהכרח שהם נוקבים ועולים, והבן.

יא.

מספר ימים לפני פטירתו אמר שיעור בבית המדרש מגן אברהם (בלום אנג'לם) במסכת גיטין (דף ל.), וכשהגיע לשאלת הגמרא (בעמוד ב): ורבנן מאי שנא למיתה דעבוד תקנתא ומאי שנא לעשירות דלא עבוד תקנתא, מיתה שכיחא, עשירות לא שכיחא, א"ר פפא היינו דאמרי אינשי חברך מית אשר, איתעשר לא תאשר. ופירש רש"י שם: אשר — האמן והחזק הדבר, לשון שריר וקיים.

ולפי זה יוכן מדוע תקנו (אנשי כנסת הגדולה) מלת „אשר“ דוקא בברכת המצוות, „אשר קדשנו במצוותיו“, כי בשאר ברכות הנאה רואים במציאות: בורא פרי העץ, האדמה, המוציא לחם, וכן בברכות השבח: פוקח עורים, זוקף כפופים, בזה לא שייך לומר „אשר“ כי רואים זה במציאות, אבל בברכות המצוות שיש להאמין כי כך ציוונו הקב"ה אומרים „אשר“ מלשון אמונה, „אשר קדשנו במצוותיו“.

ברוך ה' לעולם אמן ואמן

לזכרון עולם

לעי"נ חתנו הראשון של הגה"צ המחבר זצ"ל
הרבני המו"מ בתוי"ט כמוה"ר נתן ב"ר חיים צבי יעקב ז"ל בומהאפט,
שהי' תלמיד מובהק להגאון בעל „לבושי מרדכי" בעיר ה' מאד
עם זוגתו הצוה"ח מרת מרים ע"ה, בת הרה"צ ר' ברוך זצ"ל,
עם יוצאי חלציהם, ה"ה :

הבנים :

חיים צבי יעקב, שאול יחזקאל, יהושע העשל, מרדכי, יצחק, ישראל, דוד,
זכר כולם לברכה.

הבנות :

פייגא, מינדל, שרה, אידל, פעסל, רחל, אלטע מירל, עליהם השלום.
שעלו יחד על המוקד עם כל משפחתם על קדושת השם בשבועות תש"ד

לעי"נ אח ואחיות המחבר זצ"ל
ר' יעקב יצחק ב"ר שאול יחזקאל ז"ל, ומשפחתו
הצו"ח מרת רבקה ע"ה ומשפחתה,
מרת מרים גאלדא ע"ה ומשפחתה,
מרת רחל ע"ה ומשפחתה.
שעלו על המוקד עם משפחתם על קדושת השם בשנות הדמים

לעי"נ בתו של המחבר זצ"ל האשה הצוה"ח מרת מירל ע"ה,
נלב"ע בנו יורק בדמי ימיה כ"ז תשרי, ומנו"כ בהר הזיתים, עיה"ק ירושת"ו

לעי"נ אח ואחות המחבר זצ"ל
ר' פנחס ב"ר שאול יחזקאל ז"ל
שהי' תלמיד הגה"ק בעמח"ס ערוגת הבושם זצ"ל
מרת מירל בת ר' שאול יחזקאל ע"ה

לעי"נ גיסיו וגיסתו של המחבר זצ"ל, ה"ה :
הרה"ח המו"מ בתוי"ט ר' בעריש ב"ר שלמה יוסף ז"ל
הרה"ח המו"מ בתוי"ט ר' מנחם מענדל ב"ר שלמה יוסף ז"ל
הרה"ח המו"מ בתוי"ט ר' וואלף ב"ר שלמה יוסף ז"ל
החשובה מרת אידל בת ר' שלמה יוסף ע"ה

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

יזכרו לטובה ולברכה

בנותיו וחתניו של הגה"צ המחבר זצ"ל שיחיו לאוי"ט
בתו החשובה מרת רחל תחי' ובעלה מוה"ר אהרן נ"י
ב"ר יעקב משה ע"ה קלאוזנר
ובתם החשובה מרת יהודית תחי', ובנם מוה"ר שאול יחזקאל נ"י,
ומשפחתם

בתו החשובה מרת חי' אידל תחי' ובעלה מוה"ר שמעון נ"י
ב"ר אליהו ע"ה פישמן

בתו החשובה מרת שרה תחי' פרידמן
ובנותיה החשובות ה"ה: מרת ברכה בילא תחי', מרת חי' מירל תחי',
מרת פיינא צארטל תחי', מרת שולמית תחי', מרת זהבה תחי',
מרת אסתר תחי', עם בעליהן החשובים יחיו וכל בני משפחתם יחיו

נכדת הגה"צ המחבר זצ"ל
החשובה מרת סילקה תחי' בת ר' נתן בומהאפט
עם בעלה מוה"ר חיים שפיטץ נ"י
עם בניהם ר' מאיר נתן, ובנותיהם מרים פעסל, רבקה, יחיו

תיקון טעות: בפרט השנה שבשער הספר צ"ל:
ספר אהל רבי ברוך לפ"ק